

Gud i klemme
Carsten Breengaard
Kristeligt Dagblads Forlag, 2015
165 sider

Anmeldt af **Peter Hjorth Fredensborg**

»Første artikel i den kristne trosbekendelse er under beskydning, luften er fuld af røg.« Sådan indleder kirkehistoriker og dr.theol. Carsten Breengaard sin lille bog: »Gud i klemme«, og angiver dermed fra første færd, hvad der er hovedanliggendet i bogen. Ifølge forfatteren har et mere og mere udbredt materielt verdensbillede kombineret med en stigende bevidsthed i vor tid om tilværelsens mange ulyksaligheder skabt en større klangbund for såvel radikal ateisme som en mere generel dyrkelse af selvet. For flere og flere moderne mennesker er Gud således tilsyneladende død. Det vil sige som Gud. Som fader. Som almægtig. Og som himlens og jordens skaber. På den baggrund er der derfor skabt rum for at tale trosbekendelsens første artikel mere og mere imod. Konkret nævnes teologer som blandt andre Niels Grønkjær og Lars Sandbeck frem som eksempler på positioner, der forsøger at komme denne tendens i møde.

Det er disse konkrete teologiske positioner, bogen vil gøre op med. Hele

bogens anliggende er »at vise, at første trosartikel [...] ikke er et appendiks, en blindtarm, der blot kan fjernes uden skadevirkninger« (s17). Det er her forfatterens hovedpointe, at kristendom konstitueres af triaden skabelse-syndefald-forsoning, og at det ikke lader sig gøre at opgive én af disse tre, uden at de to andre elementer får et meningsforskydende indhold og således forandrer kristendommen i sin substans.

For at påvise denne uløselige sammenhæng mellem skabelse, syndefald og forsoning i de bibelske tekster foretages derfor en række læsninger, først i Acta, dernæst i evangelierne og til sidst hos Paulus, og hér er det faktisk ret imponerende hvad forfatteren på relativt få sider får trukket frem af væsentlige pointer.

I Acta peges der blandt andet på pinseberetningens litterære forbindelse til fortællingen om babelstårnet i Gen 11. Gennem Helligånden genoprettes netop dét universelle fællesskab, der var virkeligheden før tårnbyggeriet. Eller som

det udtrykkes: »Pinsedagen genåbner skabelsens universalisme« (s28).

I evangelierne fremstilles Jesus som den, der i enestående forstand er forbundet med skabelsen. I sin etiske undervisning går han for eksempel ofte bag om moseloven og tilbage til begyndelsen, jf. Mark 10,6. Den etiske norms universelle og absolutte karakter er hos ham givet med skabelsen. Det samme gælder på sin vis Jesu tilsigelse af syndernes forladelse. Også dette træk hos ham kan trækkes tilbage til urhistorien i Gen 1-3. Med udgangspunkt i Mark 2,1-12 hævdes det, at Menneskesønnen har sin myndighed på jorden til at tilgive synd, fordi han som den anden Adam har afvist Djævelens fristelser og dermed selv er syndfri (s59f). På samme vis knytter forfatteren evangelierne (og navnlig Markus') forsoningsforestilling tæt sammen med skabelsen og dens universalisme: »I korsfæstelsen bliver Jakobs og Israels Gud til Gud for alle. Tempelforhænget, der adskilte jøder fra ikke-jøder, flænges, og Markus fortæller, at den romerske officer, altså netop en hedning, er den første, der be-kender Jesus som Guds søn« (s87f).

Hos Paulus spiller Det Gamle Testamente og skabelsen den samme store rolle. Således er blandt andet Paulus' helliggørelsesmotiv begrundet i nyskabelsen og et liv i Ånden, hvilket alluderer til det skabte liv før syndefaldet: »Paulus' syn på verden og menneskene tager altid udgangspunkt i den jødiske urfortælling om, hvad Gud i skabelsen ville med og for mennesket. Det resulterer i endog meget konkrete anvisninger« (s107f). På tilsvarende måde er Paulus' opstandelsessyn gennemsyret af henvisninger til samme jødiske ur-

fortælling om skabelsen: »Forbindelsen Adam-Kristus er opstandelsens indhold og mening: *fra død til liv, fra Guds vrede til Guds tilgivelse*. Hele det paulinske forfatterskab, ja, univers er bestemt af denne forestilling« (s115).

Trosbekendelsens første led om Gud som himlens og jordens skaber er derfor ifølge Carsten Breengaard ikke til at komme uden om. Det er den *forudsætning*, som hele Jesus-fortællingen og den urkristne påske- og pinsefor-kyndelse sagligt set hviler på. Alt dette udfolder forfatteren i ret overbevisende stil. Spørgsmålet er blot, om han hermed får adresseret en relevant teologisk kritik af de navngivne teologer og deres positioner, som hans bog tydeligvis forsøger at gøre op med? Her er jeg imidlertid mindre overbevist. Til dels fordi det egentlige teologiske opgør med Niels Grønkjærs og Lars Sandbecks positioner er henlagt til bogens sidste kapitel og kun fylder beskedne 30 sider! Det giver i det mindste det intenderede opgør et noget overfladisk skær. Også selvom forfatteren efter min vurdering trods alt formår at fremholde væsentlige pointer i sin kritik.

Den afsluttende kritik er primært rettet mod Niels Grønkjær og dennes tanker i bogen »Den nye Gud« (Forlaget Anis, 2010). Ikke overraskende ser forfatteren hos Grønkjær en række gnosticiserende tendenser. Han bemærker blandt andet, at Grønkjær ganske vist ikke opererer med to forskellige guder som i en klassisk gnostisk tænkning. »Men fundamentalt har han det fælles med Basilides, at han vil gøre op med Skaberen. Han må derfor finde en anden måde at videreføre gnosticis- mens opgør med Skaberen på. Det sker ved at

indlægge en splittelse i den kristne treenighedslære« (s153). Skabelsen kommer hos Grønkjær derfor til i vid udstrækning at fremstå som et resultat af Guds indre disharmoni og inkompetence. Ligesom uddrivelsen af Adam og Eva fra Paradis er et udslag af en svag og nærmest affektiv magtudfoldelse hos Gud. På tilsvarende måde bliver også forsoningen hos Grønkjær mere forstået som en overvindelse af menneskets død og dets adskillelse fra Gud end som tilgivelse af synd.

Der er meget i Breengaards kritik af Grønkjær, der har noget på sig. Alligevel fremstår den i sin komprimerede form en smule fortegnet og unuanceret. Blot antydningvist: Breengard har givetvis en pointe i, at udgangspunktet hos Grønkjær er gnostisk-dualistisk, der som påpeget finder sted som et indretrinitarisk opgør mellem Faderen og Sønnen. Men dette udgangspunkt fungerer næppe som det bærende anliggende hos Grønkjær. Det kan nærmere betegnes som et springbræt for det, der undervejs kommer til at fremstå som hans hovedposition: nemlig en ontologisk monisme, der skal legitimere hele den skabte verdens og menneskets positive betydning for forståelsen af, hvem Gud er. Et enkelt citat af Niels Grønkjær i sin før omtalte bog kan muligvis illustrere dette: »Gennem sin [Guds] død forsoner han mennesket og verden med sig, og han forsoner sig med mennesket og verden. Han forsoner sig med sig selv ved at forsoner sig med mennesket og verden og det med sig. Således overvinder Guds bevægelse dødens adskillelser« (s192). Hvor det i Breengaards kritik af Grønkjær mest handler om den dualistiske adskillelse mellem

Gud og verden, Faderen og Sønnen, så er det som om Grønkjær selv bevæger sig i en anden retning: nemlig hen imod overvindelsen af enhver (og i særdeleshed en ontologisk) adskillelse mellem Gud og verden og mennesket. Grønkjærs Gud er netop »ny«, det vil sige: fuld af liv, bevægelse og foranderlighed, fordi adskillelsen mellem Skaber og skabning dermed kan udviskes. Helt. Således er det for mig at se snarere en ontologisk monisme end en gnostisk dualisme, der udgør Grønkjærs hovedposition, og det burde i grunden fremkalde en anden kritik end den, Carsten Breengard rent faktisk fremfører.

Dette ændrer imidlertid ikke ved, at bogen som helhed er et ganske forfriskende bekendtskab. Forfatteren demonstrerer flere gange undervejs sine store evner som kirkehistoriker, og bogens litterære tilgang til de bibelske tekster åbner trods en nedtoning af deres historiske baggrunde et blik for nye, interessante sammenhænge i fortællingerne. Bogen har sine svagheder, særligt når det drejer sig om formuleringen af en relevant teologisk kritik af Grønkjærs og Sandbecks positioner. Dét er imidlertid heller ikke nogen let opgave, hvis bogen skal beholde sin kortfattede og folkelige karakter! Til gengæld får den markeret noget påtrængende og afgørende overfor mange nyere teologiske udkast. Først og fremmest at de bærende enkeltdele i den kristne tro, hvilke i Breengaards terminologi hér kaldes skabelse-syndefald-forsoning, udgør en samlet enhed, og at det ikke lader sig gøre at afstrejfe den ene, uden at det samtidig forandrer betydningsindholdet af de andre. Alene den pointe er efter min mening hele bogen værd!